

Zmiany w polityce prospołecznej i ekonomicznej w obszarze ubezpieczenia społecznego rolników, w wybranych aspektach działań ustawowych i programowych

Ewa Pawlak, Andrzej Sokółski, Ewelina Świtalska-Popin

Abstrakt

Gospodarka krajów europejskich po przełomowym okresie, którym było zakończenie II wojny światowej, uległa zdecydowanym przemianom. Wszechobecny i wszechpotężny „wolny rynek” i jego prawa musiały ulec modyfikacji i dopasowaniu do nowych warunków istniejących w Europie. Przemiany te były i nadal są dokonywane w drodze europejskich dyrektyw i odgórnie narzucanych działań. W tej nowej ekonomicznej konstrukcji mamy więc do czynienia ze zdarzeniem niekontrolowanych żywiolowych procesów produkcyjnych i handlowych z ingerującym w nie „interwencjonizmem” instytucji nadrzędnych.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie programowych rozwiązań o charakterze gospodarczo-społecznym opartych na ustawodawstwie i działaniach instytucjonalnych oraz uzasadnienie racji ich zastosowania w świetle ekonomicznych praw i teorii, które wykształciły się na przełomie XX i XXI wieku, zyskując dominujące znaczenie w dzisiejszej rzeczywistości ekonomicznej. Autorzy niniejszej publikacji podjęli próbę oceny skutków zastosowanych regulacji prawnych oraz rządowych programów wspomagania procesów rynkowych i produkcyjnych na podstawie wybranych przykładów z zakresu polityki rolnej.

Ciekawym ujęciem wymienionych zagadnień są wzajemne korelacje pomiędzy celowym zinstytucjonalizowanym działaniem państwa w tym obszarze, a ujętymi w teoriach ekonomicznych procesami, których reguły starali się rozpoznać i definiować znani naukowcy o autorytecie światowym, zwanymi „grą wolnorynkową”.

Ewa Pawlak, słuchaczka studiów podyplomowych „Rolnicze ubezpieczenia społeczne funkcjonowanie, administracja i aspekty prawne”, główny specjalista w Placówce Terenowej KRUS w Płońsku, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego; **Andrzej Sokółski**, słuchacz studiów podyplomowych „Rolnicze ubezpieczenia społeczne funkcjonowanie, administracja i aspekty prawne”, kierownik w Placówce Terenowej KRUS w Płońsku, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego; **Ewelina Świtalska-Popin**, słuchaczka studiów podyplomowych „Rolnicze ubezpieczenia społeczne funkcjonowanie, administracja i aspekty prawne”, specjalista w Placówce Terenowej KRUS w Płońsku, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Ponadto autorzy niniejszej pracy opierając się na dostępnych już wynikach, przedstawili prognozę co do skutku zastosowania tak rozumianego, implementowanego punktowno, swoistego interwencjonizmu państwowego, który w Polskim obszarze ekonomicznym branży rolnej jest rozwiązaniem nowatorskim, dotychczas niepraktykowanym.

W pracy zastosowano metodę obserwacyjną z uwzględnieniem metody analizy i konstrukcji logicznej na podstawie metody analizy i krytyki piśmiennictwa. Problemem badawczym jest ocena wpływu konkretnych rozwiązań zastosowanych interwencyjnie w branży rolnej na poziom produkcji, możliwości producentów i ogólną kondycję społeczeństwa.

Słowa kluczowe: interwencjonizm państwowy, KRUS, teorie ekonomiczne, ubezpieczenie społeczne rolników.

Wstęp

Wybitni światowi ekonomiści, zajmujący się studiowaniem i analizą ogólnoswiatowych procesów i trendów rozwoju gospodarczego, jako domenę, w której prowadzą specjalistyczne badania, przyjmują „coś”, co możemy określić ogólnym mianem „przestrzeni transakcyjnej”.

Taki model, w swoich pracach naukowych dotyczących ekonomicznego rozwoju, prezentuje Milton Friedman, m.in. w publikacji „A theory of the consumption function”. Określa w niej tę przestrzeń mianem „wolnego rynku”, gdzie podstawowym i najważniejszym faktorem definiującym go w wymiarze praktycznym jest to, że „do transakcji nigdy nie dojdzie, jeśli obie strony tejże nie będą na niej korzystać”¹. Tego rodzaju ujęcie pozwala na całościowe zobrazowanie przestrzeni zawektorowanej wzajemnymi relacjami o charakterze nie tylko ekonomicznym, lecz także społecznym. W przestrzeni tej każdy przejaw działania i oddziaływania wytwórczego bądź usługowego możemy traktować jako wymierną transakcję między poszczególnymi elementami – jej podmiotami. W ten sposób autorom prac naukowych, ośrodkom generującym stosowne regulacje prawne, jak również uczestnikom wszystkich transakcji, łatwiej jest śledzić wszystkie czynniki istotne dla zachodzących tu procesów, oceniać ich skutek, a także dokonywać prognozowania co do najlepiej sprawdzających się w przyszłości rozwiązań. Ta domena – przestrzeń transakcyjna – w ostatnich kilkudziesięciu latach, co podkreślają wszyscy odnoszący się do tego tematu autorzy

1. M. Friedman, *A theory of the consumption function*, Martino Publishing 2015; Obserwator finansowy.pl, *Friedman: siła wolnego rynku, który wróci*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/friedman-sila-wolnego-rynku-ktory-wroci/>, dostęp 25.03.2022.

(tacy jak M. Friedman, A. Smith, Z. Bauman, A. Aldridge, J. Keynes, B. Mróz), kształtowana jest poprzez rozwój technologiczny i naukowy z jednej strony oraz przyrost populacji i systematyczny wzrost konsumpcji z drugiej. Wzajemne oddziaływanie tych determinantów jest przyczyną powstania samoistnego bądź regulowanego mechanizmu decydującego o zaspokojeniu indywidulanych potrzeb wszystkich podmiotów uczestniczących w życiu ekonomicznym i społecznym.

Mechanizm ten nazywany jest przez A. Smitha „nie widzialną ręką rynku”², której działanie wynika z zachowania wszystkich uczestników swobodnej gry rynkowej. Najważniejszym efektem tego działania jest ukształtowanie relacji pomiędzy zapotrzebowaniem, podażą, a ceną poszczególnych artykułów czy to w globalnej, czy to w lokalnej przestrzeni (transakcyjnej). Poziom tych relacji oraz czasowy przebieg procesów, które je tworzą, warunkuje bezpośrednio dochody i poziom materialnego, a w końcowym efekcie również społecznego rozwoju poszczególnych państw i połączonych obszarów ekonomicznych.

Z uwagi na to, że rynek światowy ulega coraz większej globalizacji, a wymienione jego determinanty mają charakter powszechnie występujący, co potwierdzają prace naukowe przytoczonych powyżej autorów, można powiedzieć, że na całym świecie utrwalił się model mieszkańca – obywatela, w tej chwili członka już właściwie prawie wszystkich społeczności poszczególnych krajów. Jest to model, który powstał na przełomie lat 20. i 30. XX wieku w Stanach Zjednoczonych i wygenerował nową postawę społeczną – konsumpcjonizm.

Jest to zjawisko, w tej chwili powszechne, sprzyjające procesom rozwojowym, kreujące i promujące przedsiębiorczość indywidualną oraz strukturalnie rozwiniętą, a tym samym działającą prospołecznie w perspektywie długofalowej. Ten społeczny paradygmat wyrażający się poprzez pożądanie dóbr, władzy i prestiżu stanowi jednocześnie siłę napędową dla technologicznych i propedeutycznych zmian w systemach politycznych i organizmach społecznych. Zmiany te generują postęp w wyżej wymienionych obszarach, o ile uda się wyeliminować niepożądane, bądź też nawet szkodliwe społecznie zjawiska z przestrzeni transakcyjnej. W takim wypadku konsumpcjonizm staje się jednym z najbardziej istotnych atrybutów całego społeczeństwa, a nie wybranej lub jakiejś ograniczonej liczbowo jego części.

W praktyce w funkcjonowaniu organizmów państwowych system ten – zwany przez M. Rothbarda³ ekonomiką wolnorynkową – koegzystuje i przenika się z systemem społeczno-politycznym stanowiącym dla niego bazę zasobów i środków, a także podstawowych regulacji prawnych, tj. z ustrojem liberalnej demokracji.

2. A. Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Warszawa 2012.

3. M. Rothbard, *Ekonomia wolnego rynku, Wykład akademicki*, t. 1, Fijorr Publishing 2007.

Z tej relacji wynikają zarówno wzajemne korzyści, jak i wzajemne zobowiązania, co więcej – również zagrożenia. Dlatego niezwykle istotne jest analizowanie całej gospodarczej i społecznej przestrzeni z uwzględnieniem państwowych i lokalnych uwarunkowań oraz interwencji ośrodków decyzyjnych w zachodzący proces gospodarczy w stosownym momencie, ponieważ – jak podnoszą A. Smith, M. Friedman i M. Rothbard, a także jak pokazuje doświadczenie historyczne oparte na procesach gospodarczych wielu krajów – wolnorynkowy liberalizm pozostawiony poza kontrolą państwa ma tendencje do dryfowania w kierunku neoliberalnego kapitalizmu, radykalnego i aspołecznego, polaryzując tym samym społeczeństwo i przyczyniając się do zwiększenia różnic dochodowych.

Głos realizmu ekonomicznego

O ile wybitny teoretyk – ekonomista Milton Friedman bazujący głównie na procesach i danych statystycznych dużego organizmu społeczno-politycznego, jakim były i są Stany Zjednoczone, mógł wprowadzać oraz propagować wolnorynkowe i liberalne teorie rozwoju oparte na nieinterweniowaniu państwa, jako optymalne uwarunkowania dla wzrostu konsumpcji, o tyle w krajach Unii Europejskiej, a tym bardziej w Polsce, „przestrzeń transakcyjna” kierowana wyłącznie wolnorynkowymi zasadami byłaby czynnikiem destabilizującym. Przyjęcie takiego podejścia, zwłaszcza w obszarze gospodarki rolnej, prowadziłoby do skokowego wręcz zubożenia tej grupy społecznej i naruszenia równowagi ekonomiczno-politycznej, a także zasady sprawiedliwości społecznej jako podstawowej zasady zagwarantowanej konstytucyjnie. Obszar dla niniejszej analizy, polski sektor rolno-spożywczy, charakteryzuje się zupełnie innymi „parametrami” wyjściowymi niż te, na których bazowali propagatorzy tzw. „niewidzialnej ręki rynku”, tj. niekontrolowanej gry wolnorynkowej wykluczającej jakąkolwiek interwencję państwa w tej przestrzeni.

O ile w Stanach Zjednoczonych liczba ludności wiejskiej nigdy nie przekraczała 20% ogółu populacji (przy uwzględnieniu faktu, że każda ilość niezatrudnionych w rolnictwie mogła przejść wskutek naturalnych migracji do ośrodków przemysłowych), o tyle w Polsce stanowiła ona w XX wieku jej większość lub jak obecnie – prawie połowę, a możliwości migracyjne były i są niewielkie. Na koniec 2020 roku liczba ludności wiejskiej wyniosła 15 359,9 tys., z czego 1 317 tys. prowadziło działalność rolniczą. Efektywność tej działalności opiera się na niedużym areale gospodarstw rolnych o średniej powierzchni 11,04 ha, w tym liczbowo najwięcej jest gospodarstw

w grupie 1–5 ha użytków rolnych⁴. Podczas gdy obecnie – np. w Stanach Zjednoczonych 4% rolników (w stosunku do całości populacji) prowadzi gospodarkę rolną na średnim areale 190 ha⁵.

Już te dwa przytoczone powyżej fakty obligują krajową politykę prowadzoną w sektorze rolnym do przyjęcia następujących założeń:

- elastycznego wprowadzania doktryn wolnorynkowych;
- uwzględniania systematycznego wsparcia dla inwestycji modernizacyjnych, zwiększających potencjał wytwórczy;
- wprowadzania rozwiązań ustawowych służących tym celom;
- wprowadzania programów przewidujących realizację tych celów;
- stwarzania warunków dla rozwoju potrzeb konsumpcyjnych rolników i mieszkańców obszarów wiejskich – tak dużej części – ogółu populacji ludności polskiej;
- kreowania ogólnokrajowej koniunktury gospodarczej wskutek zwiększania zarówno produkcji gospodarczej w poszczególnych sektorach, jak i potencjału konsumpcyjnego w poszczególnych grupach zawodowych oraz społecznych;
- promowania tych mechanizmów rynkowych, które przyczyniają się do zwiększania eksportu poprzez kształtowanie mechanizmów wolnorynkowych, takich jak np. cena i jakość polskich produktów;
- optymalizowania korzyści płynących z bezcłowej polityki z krajami unii.

Jak widzimy, założenia te stanowią elastyczne połączenie elementów „gry rynkowej” z odpowiednimi regulacjami programowymi, a więc „interwencjonizmem państwowym” opartym na aktualnej analizie procesów, potrzeb rynkowych oraz uwarunkowań społecznych. Regulacje te mają na celu poszerzenie bazy oddziaływania społecznego poprzez zwiększenia możliwości produkcyjnych i konsumpcyjnych ludności obszarów wiejskich. Zaistniała więc potrzeba, aby wyznaczyć cele przyjęcia ilościowych i wartościowych mierników dla weryfikacji ich osiągnięcia. Państwo poszło w tym obszarze ścieżką pogłębionej diagnostyki i postawiło silną, własną agendę na kluczowych kierunkach produkcji rolnej.

Agenda ta, wychodząc z założeń wolnorynkowych, przewidywała: (1) zwiększanie potencjału produkcyjnego, (2) unowocześnianie środków produkcji, (3) zwiększanie siły nabywczej ludności wiejskiej, (4) deeskalację dysproporcji w poziomie życia przy jednoczesnym wzmacnianiu procesów integracyjnych, a więc można powiedzieć – „solidarność w imię racji stanu”.

4. GUS, *Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html>, dostęp 28.03.2022.

5. Wikipedia, *Gospodarka Stanów Zjednoczonych*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Gospodarka_Stan%C3%B3w_Zjednoczonych, dostęp 25.03.2022.

Selektywna implementacja wsparcia jako racja materialna i test dla bezpieczeństwa społecznego

Ten szeroki wachlarz działań podzielony został na dwa typy interaktywności, tj. działania statyczne i działania dynamiczne, przeprowadzane poprzez programy prorozwojowe, modernizacyjne, opierając się na:

- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- nowych regulacjach ustawowych stosowanych głównie przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- działaniach wspomagających, w tym administracyjno-strukturalnych prowadzonych przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa oraz Ośrodki Doradztwa Rolniczego,
- środkach unijnych pozyskiwanych dla realizacji programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW).

Typowym działaniem statycznym, które zapoczątkowało prospołeczną linię zmian w sytuacji dochodowej ludności obszarów wiejskich było wprowadzenie od 1 stycznia 2016 roku zasiłku macierzyńskiego w wysokości 1 000 zł na okres 12 miesięcy dla osób – matek⁶, a więc wynoszącego w sumie 12 000 zł. Rozwiązanie to zastąpiło dotychczasowy jednorazowy zasiłek porodowo-macierzyński wypłacany w kwocie 3 521,80 zł.

Z zestawienia tych kwot wynika w sposób oczywisty, że siła wsparcia na tym kierunku wzrosła czterokrotnie, a więc również czterokrotnie zwiększyła się możliwość konsumpcyjna beneficjentów z tytułu tego wsparcia i to właściwie z dnia na dzień. Mamy tu więc do czynienia nie tylko z działaniem prospołecznym, lecz także pośrednio prorynkowym. Jednocześnie, równolegle na osi działań dynamicznych, dla zobrazowania synergii tych dwóch nurtów wsparcia, można przytoczyć systematyczne zwiększania kwoty dofinansowania grupie młodych aplikantów, zdecydowanych związać swoją przyszłość zawodową z profesją rolnika. Tzw. „Premia dla młodego rolnika”⁷ była podnoszona od kwoty 100 tysięcy zł w latach 2016–2018 do 150 tys. zł w 2020 roku, a następnie do 200 tys. zł w 2021 roku i do 250 tys. zł obecnie⁸. W tym czasie zwiększyło to ponad dwuipółkrotnie możliwości nabywczo-konsumpcyjne młodego rolnika w odniesieniu do środków produkcji.

6. Art. 4 i 20 Ustawy z 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015 poz. 1217.

7. ARiMR, *Premie dla młodych rolników*, <https://www.gov.pl/web/arimr/premie-dla-mlodych-rolnikow3>, dostęp 28.03.2022.

8. MRiRW, *Sprawozdania roczne z realizacji PROW 2014–2020*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/sprawozdania-roczne-z-realizacji-prow-2014-2020>, dostęp 28.03.2022.

Przy czym oczywiste jest, że nic nie chroni producenta przed spadkiem realnych dochodów tak, jak stosowanie w procesie produkcji nowoczesnego, bogatego parku maszynowego i infrastruktury produkcyjnej. Te dwa działania pochodzące z dwóch różnych obszarów wsparcia dowodzą, że rozwiązania przyjęte zarówno przez ustawodawcę, jak i instytucje realizujące programy PROW w imieniu państwa, ingerują bardzo mocno w możliwości i status finansowy rolników. Z dnia na dzień umożliwiają one nabycie drogiej infrastruktury służącej powiększaniu produkcji oraz powodują skokowe zwiększenie możliwości konsumpcyjnych.

Osiągnięcie wyznaczonych celów

Poniżej przedstawiono szereg rozwiązań i regulacji, których sumaryczny skutek zaowocował zwiększeniem produkcji rolnej w poszczególnych, wybranych profilach produkcyjnych i które nie naruszały, a wręcz przeciwnie – wspomagały procesy wolnorynkowe. Zostały więc wprowadzone, co jest kontynuowane w dalszym ciągu, rozwiązania dynamiczne skutkujące z jednej strony wyższym efektem produkcyjnym, a z drugiej strony zwiększonym przychodem uzyskiwanym z tytułu większego wolumenu wytwarzanych produktów. Jednocześnie wprowadzane były systematycznie, również z uwzględnieniem warunków pandemii, rozwiązania statyczne, które jako pomoc miały na celu zwiększanie środków materialnych stawianych do dyspozycji rolnika – obywatela bądź podwyższenie dotychczasowego wymiaru świadczeń (także w rozumieniu zwiększania możliwości i poziomu dochodów rolników oraz członków ich rodzin). Pośrednio działania te statycznie zwiększały również ogólnokrajowy poziom konsumpcji, a więc były istotnym czynnikiem wspierającym rozwój innych sektorów gospodarki i niwelującym także skutki pandemii.

Ze względu na wspomniane już rozdrobnienie i małą powierzchnię statystycznego gospodarstwa polscy rolnicy poszukują takich profili produkcji, które przyniosą wyższy dochód z 1 ha, aby mimo szczupłości areалу, którym dysponują, efekt ekonomiczny prowadzenia upraw był większy. W powiecie płońskim stawiają oni na przykład na owoce miękkie z przewagą truskawki. Na ten rodzaj produkcji zdecydowało się tutaj ponad 2 tys. plantatorów spośród 8 tys. osób prowadzących działalność rolniczą. Uprawy te są jednak wyjątkowo pracochłonne i wymagają dużej ilości rąk do pracy zwłaszcza w okresie zbiorów. Wychodząc naprzeciw ww. potrzebom i gwarantując tym samym niezbędne ilości sił pracowniczych do tych upraw,

rząd wprowadził regulację ustawową stwarzającą możliwość objęcia ubezpieczeniem społecznym w KRUS pracowników przy zbiorach, w tym obcokrajowców⁹.

W powiecie płońskim liczba takich ubezpieczonych sięgnęła około 13 tys. w ciągu roku, w tym na terenie działania PT KRUS w Płońsku oscylowała w granicach 5 700 osób (dane dotyczą 2018 roku)¹⁰. Struktura ubezpieczonych przedstawiona jest poniżej.

Tabela 1. Liczba ubezpieczonych według stanu na 30 czerwca 2018 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	Fundusz Składkowy (na wniosek)	Fundusz Emerytalno- Rentowy (na wniosek)	Fundusz Emerytalno- Rentowy (obowiązkowy)	Fundusz Składkowy i Emerytalno- Rentowy	W tym ubezpieczeni na wniosek
Ogółem	1 269 032*	12 503*	11 323*	3 927*	1 218 191*	132 192*
w tym:						
rolnicy	750 114	6 514	2 454	3 594	737 552	84 897
współmałżonkowie	336 884	2 071	1 184	333	333 296	26 366
domownicy	151 433	1 184	172	–	147 343	20 929
pomocnicy przy zbiorach	30 601	2 734	–	–	–	–

*Dane uwzględniają liczbę osób podlegających ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu na wniosek w związku z pobieraniem świadczenia pielęgnacyjnego lub specjalnego zasiłku opiekuńczego na podstawie ustawy z 28 listopada o świadczeniach rodzinnych albo zasiłku opiekuńczego na podstawie ustawy z 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, za których wójt, burmistrz, prezydent miasta opłaca składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

Źródło: KRUS, *Kwartalna informacja statystyczna za II kwartał 2018 roku*, KWARTALNA_INFORMACJA_STATYSTYCZNA_II_kw_2018.pdf (krus.gov.pl), dostęp 31.03.2022.

Powyższa regulacja jest przykładem rozwiązania statycznego przechodzącego bezpośrednio w silne działanie dynamizujące produkcję owoców miękkich. Działanie to miało za zadanie zahamować trend spadkowy ww. produkcji, który zaznaczył się w latach 2013–2017, a następnie odwróceniu go. Spadek produkcji w tych latach był spowodowany między innymi brakiem rąk do pracy. Po wejściu w życie tych ustawowych regulacji udało się zwiększyć powierzchnię upraw i utrzymać poziom produkcji¹¹, co obrazują zamieszczone poniżej tabele.

9. Art.1, art. 3, art. 6–7, art. 11, art. 36, art. 37 i art. 40 Ustawy z 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2018 poz. 858.

10. Opracowania własne na podstawie danych statystycznych jednostki PT KRUS w Płońsku.

11. GUS, *Wynikowy szacunek głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnich w 2021 r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5509/5/20/1/wynikowy_szacunek_glownych_ziemioplodow_rolnych_i_ogrodnich_w_2021_r.pdf, dostęp 30.03.2022.

Tabela 2. Powierzchnia upraw, plony i zbiory truskawek w latach 2014–2020

Wyszczególnienie	Rok							
	Jednostka	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Powierzchnia upraw	tys. ha	52,7	52,1	50,6	49,6	49,0	49,7	50,1
Plony	tona/ha	3,8	3,9	3,9	3,6	4,0	3,6	3,4
Zbiory	tys. ton	203	205	197	178	196	177	170

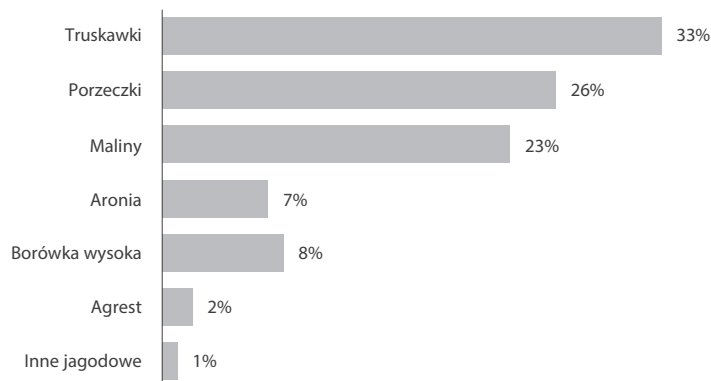
Źródło: KOWR, Polska czołowym producentem truskawek w UE, <https://www.kowr.gov.pl/uploads/pliki/aktualnosci/Polska%20czo%C5%82owym%20producentem%20truskawek%20w%20UE.pdf>, dostęp 30.03.2022.

Tabela 3. Powierzchnia upraw truskawki w powiecie płońskim w 2020 roku (w ha)

Gmina	TERYT	Użytki rolne	truskawka
Baboszewo	142003	11 667,22	23,47
Czerwińsk nad Wisłą	142004	10 746,72	4 407,13
Dzierżążnia	142005	8 657,35	114,77
Joniec	142006	3 630,63	120,77
Naruszewo	142007	11 027,79	1 430,21
Nowe Miasto	142008	4 920,43	8,18
Płońsk	142009	8 615,29	176,72
Płońsk miasto	142001	228,71	
Raciąż	142010	17 092,24	16,12
Raciąż miasto	142002	473,56	
Sochocin	142011	6 231,64	53,70
Załuski	142012	7 559,24	1 519,43
mazowieckie		90 850,82	7 870,50
POLSKA		14 255 059,23	37 748,28

Źródło: ARiMR, Powierzchnie upraw w gminach, <https://rejestrupraw.arimr.gov.pl/>, dostęp 6.04.2022.

Wykres 1. Struktura zbiorów owoców jagodowych w Polsce w 2020 roku

Źródło: KOWR, Polska czołowym producentem truskawek w UE, <https://www.kowr.gov.pl/uploads/pliki/aktualnosci/Polska%20czołowym%20producentem%20truskawek%20w%20UE.pdf>, dostęp 30.03.2022.

Dnia 1 października 2019 roku – innym działaniem o charakterze statycznym – spowodowano znaczną zmianę „in plus” w standardzie życia osób niemogących samodzielnie zadbać o siebie ze względu na całkowitą niezdolność do samodzielnej egzystencji – stan zdrowia¹². Dochód i tym samym możliwości konsumpcyjne tych osób wzrosły maksymalnie o 500 zł miesięcznie – jako dodatek do emerytury lub renty. W 2019 roku w samym tylko powiecie płońskim przyjęto i przeprowadzono łącznie około 1 tys.¹³ wniosków, przyznając kwoty świadczeń przewidywane ustawą.

Dobrymi przykładami na działania dynamiczne wpływającymi bezpośrednio na parametry rynkowe w latach 2014–2020 są: (1) program „Inwestycje odtwarzające potencjał produkcji rolnej”, w którym można uzyskać do 300 tys. zł¹⁴; (2) program „Modernizacja gospodarstw rolnych” z kwotą dofinansowania w granicach 500– 900 tys. zł¹⁵; (3) program – premia „Wspieranie małych gospodarstw rolnych” o tak zwanej żywotności ekonomicznej do 13 tys. euro – tutaj kwota pomocy w formie premii wynosiła 60 tys. zł¹⁶ (tylko

12. Art. 18 pkt. 1–4 Ustawy z 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, Dz. U. 2019 poz. 1622.

13. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych jednostki PT KRUS w Płońsku.

14. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2019 poz. 431, Dz. U. 2020 poz. 1530 oraz Dz. U. 2021 poz. 1479; ARiMR, *Inwestycje odtwarzające potencjał produkcji rolnej*, <https://www.gov.pl/web/arimr/inwestycje-odtwarzajace-potencjal-produkcji-rolnej>, dostęp 31.03.2022.

15. MRiRW, *Modernizacja gospodarstw rolnych*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/modernizacja-gospodarstw-rolnych>, dostęp 31.03.2022.

16. Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, *Restrukturyzacja małych gospodarstw – nabór 2021 – premia 60 tys. zł* (video), <https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/WIDEO-Restrukturyzacja-malych-gospodarstw-nabor-2021-premia-60-tys.-zl/idn:1884>, dostęp 31.03.2022.

w powiecie płońskim skorzystało z niej 130 rolników); (4) program „Inwestycje zapobiegające zniszczeniu potencjału produkcji rolnej” – dofinansowanie w wysokości do 100 tys. zł¹⁷; (5) program „Premia na rozpoczęcie działalności pozarolniczej” – dofinansowanie 150–250 tys. zł¹⁸; (6) program „Rozwój przedsiębiorczości i usług rolniczych”¹⁹ – możliwe dofinansowanie do 5 mln zł. To tylko wybrane przykłady z bardzo bogatej puli wprowadzonych rozwiązań o charakterze dynamicznym, czyli bezpośrednio wpływających na produkcję i kondycję ekonomiczną poszczególnych gospodarstw. Dla lepszego zobrazowania branżowego odbioru tych działań można tu dodać, że przykładowo na dwa wprowadzone w „wolny rynek branżowy” działania programu „Premia dla młodego rolnika” i programu „Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi i ich rozwój”, w 2020 roku podpisano umowy w skali kraju na 2,2–2,8 mld zł. Łącznie na te i wiele innych działań pomocowych w tym sektorze gospodarski rząd RP przeznaczył około 19,6 mld zł²⁰ w 2020 roku, a należy pamiętać, że 36% ww. kwoty to środki krajowe. Oczywiście instrumenty wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej – wprowadzone na podstawie „Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich”, a także funduszy pochodzących ze środków „Europejskiej Polityki Spójności” są zorientowane, by szczególnie wspierać dochodowość i odporność mniejszych gospodarstw – tych do 50 ha powierzchni, a takich w naszym kraju mamy 97%.

Przykładem szczególnym, gdzie „rządowa ingerencja w rynek” nosiła znamiona tzw. „mądrości etapu”, a jednocześnie była bardzo pożądanym ekonomicznie czynnikiem, który miał walor prewencji, był zrealizowany finalnie w grudniu 2020 roku „rządowy program pomocowy adresowany do rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19”²¹. Beneficjentami tego programu, realizowanego przez ARiMR, tylko w powiecie płońskim zostało 1 400 rolników

17. Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, *Inwestycje zapobiegające zniszczeniu potencjału produkcji rolnej – wystartował nabór*, <https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/-Inwestycje-zapobiegajace-zniszczeniu-potencjalu-produkcji-rolnej-wystartowal-nabor/idn:2117>, dostęp 31.03.2022.

18. ARiMR, *Premie dla młodych rolników*, <https://www.gov.pl/web/arimr/premie-dla-mlodych-rolnikow3>, dostęp 28.03.2022.

19. MRiRW, *Rozwój usług rolniczych – rozwój przedsiębiorczości*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rozwoj-uslug-rolniczych-rozwoj-przedsiębiorczosci>, dostęp 30.03.2022.

20. MRiRW, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 (PROW 2014–2020)*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/-program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2014-2020-prow-2014-2020>, dostęp 30.03.2022.

21. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 24 sierpnia 2020 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19” w ramach działania „Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw szczególnie dotkniętych kryzysem związanym z COVID-19” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2020 poz. 1467.

na ogólną liczę 7 400 osób prowadzących działalność rolniczą, co stanowi około 19% całej grupy zawodowej na tym terenie. Program był dostosowany do profilu produkcyjnego właściwie każdego gospodarstwa rolnego i przewidywał między innymi od 5 100 zł do 20 200 zł dopłaty do hodowli bydła domowego, w zależności od wielkości utrzymywanego stada. Były tu także dopłaty do trzody chlewnej w wysokości od 4 900 zł do 23 800 zł przy liczebności stada 21–201 sztuk w gospodarstwie oraz pomoc przeznaczona dla hodowców owiec, kóz, drobiu czy np. producentów roślin ozdobnych w tunelach foliowych nieogrzewanych lub w szklarniach w wysokości do 30 tys. zł²².

Uzupełniając do powyższego, z tym samym przeznaczeniem i tym samym walorem prewencji, skierowanym jednak głównie na płaszczyznę środowiskowo-społeczną było równoległe wprowadzenie szeregu działań statycznych, np. przyznanie rolnikowi pozostającemu na kwarantannie z tytułu podejrzenia zarażeniem się chorobą COVID-19 zasiłku o równowartości ½ minimalnego wynagrodzenia za pracę, co stanowiło wsparcie w wysokościach od 1 300–1 505 zł w latach 2020–2022²³. Pokazuje to właściwy poziom mobilizacji państwa nie tylko do działań o wymiarze finansowym, lecz także o zaufaniu, a nawet sympatii do jego administracji, przez co następuje wspomniane poszerzanie bazy oddziaływania społecznego dla wszystkich interwencyjnych rozwiązań w przestrzeni ogólnopaństwowej. Ten sam charakter na wymienionych kierunkach uwidacznia się np. we wprowadzonym 8 marca 2020 roku zwiększonym o 50% zasiłku chorobowym z tytułu zachorowania na COVID-19²⁴ oraz wprowadzonym 31 marca 2020 roku zasiłku opiekuńczym dla rodziców, którzy muszą podjąć opiekę nad dzieckiem ze względu na nieczynne placówki oświatowe²⁵ w okresie pandemii. W skali kraju obrazuje to zamieszczona tabela.

22. ARiMR, *Informacje*, <https://www.gov.pl/web/arimr/informacje-20>, dostęp 31.03.2022.

23. Art. 31 *Ustawy z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych*, Dz. U. 2020 poz. 374 ze zm.

24. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 marca zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2020 poz. 486.

25. Art. 1 pkt. 4 *Ustawy z 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw*, Dz. U. 2020 poz. 568.

Tabela 4. Zasiłki wypłacane przez KRUS w czasie pandemii COVID-19 w 2020 roku

	Zasiłki z tytułu objęcia obowiązkową kwarantanną, nadzorem epidemiologicznym lub hospitalizacją	Zasiłki opiekuńcze	Zasiłki chorobowe (U07)
Liczba dni		5 522 737	30 475
Liczba świadczeń	25 978	145 458	3 024
Liczba osób	25 405	96 529	3 068
Kwota wypłat w zł	33 771 400,00	178 991 016,77	458 151,00

Źródło: KRUS, *KRUS w liczbach 2018–2020*, www.krus.gov.pl/fileadmin/moje_dokumenty/obrazki/Dokumenty/wydarzenia_2021/Broszura_statystyczna_2020_PLcz.pdf, dostęp 31.03.2022.

Niezwykle istotny walor osłonowy, wskazujący jednocześnie na bardzo szybkie dostosowanie zagrożonych funkcji ekonomicznych do aktualnej sytuacji, zastosowano jako zabezpieczenie dla rolników prowadzących dodatkową działalność gospodarczą, co zresztą zostało im umożliwione od 1 stycznia 1997 roku²⁶, a poszerzone od 2 maja 2004 roku²⁷, jako krok podnoszący w znaczący sposób kondycję finansową gospodarstw. W powiecie płońskim liczba takich fakultatywnych działalności wynosiła około 600 w 2021 roku, czyli prawie 9% branżowej populacji. Należy w tym miejscu podkreślić, że aplikanci do tego rozwiązania mogą prowadzić swoją działalność gospodarczą, opierając się na bardzo korzystnej stawce ubezpieczeniowej w KRUS – w kwocie 108 zł miesięcznie. Osoby te mogły na podstawie ww. ustawy Covidowej skorzystać, analogicznie jak wszyscy prowadzący działalność gospodarczą w innych obszarach gospodarki, z wielu środków pomocowych, np. dofinansowania w postaci:

- 5 tys. zł bezzwrotnej pożyczki²⁸;
- 1,3 tys. zł otrzymywanych przez kolejne trzy miesiące, przy spadku dochodów o 30% w dwóch porównywalnych miesiącach rok do roku;
- 1,7 tys. zł otrzymywanych przez kolejne trzy miesiące, przy spadku dochodów o 50% w dwóch porównywalnych miesiącach rok do roku²⁹,

26. Art. 2 Ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym, Dz.U. 1996 nr 124 poz. 585 i nr 155 poz. 771.

27. Ustawa z 2 kwietnia o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. 2004 nr 91 poz. 873.

28. Art. 15zdd Ustawy z 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020 poz. 568.
– Komunikatu Komisji – Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19, 2020/C 91 I/01, Dz. Urz. UE C 91I z 20.03.2020, s. 1. Program pomocowy dla tej formy wsparcia to SA.56922 (2020/N).

29. Ibidem, Art. 15zdc.

- dopłaty do pracownika zatrudnionego przez rolnika prowadzącego działalność gospodarczą w wysokości 50% jego pobrań brutto i do 30% kosztów jego ubezpieczenia w ZUS³⁰.

Jak widać ze statystyki wpisów do CEIDG, te korzystne uwarunkowania pozwalały zachować stan liczbowy prowadzonych dodatkowych działalności gospodarczych na terenach wiejskich. W ten sposób obroniły się one skutecznie przed kryzysem, gdyż liczba zlikwidowanych i zawieszonych firm o różnych profilach według PKD, np. w 2020 roku wynosiła 44, a w 2019 roku, czyli przed pandemią – 42³¹. Był to więc praktycznie ten sam poziom naturalnej rotacji w istnieniu i funkcjonowaniu firm.

Ponadto, zgodnie z powyższą analizą z 2020 roku, w PT KRUS Płońsk wydano 70 decyzji dla nowopowstałych firm, a rolnicy – plantatorzy w powiecie płońskim na podstawie preferencyjnych ubezpieczeń KRUS (zdrowotnych i społecznych), tj. 194 zł miesięcznie – zgłosili i zatrudnili, jak wspomiano już uprzednio, liczbę około 13 tys. pomocników przy zbiorach. Oczywiście zmultiplikowany do powierzchni całego kraju, ekonomiczny efekt wszystkich działań wymienianych jako przykładowe ingerencje w „wolny rynek” był o wiele większy. Można powiedzieć, że to on zadecydował o 7% wzroście eksportu polskich produktów rolnych – porównując 2020 rok do 2019 roku, który zresztą wykazuje trwałą tendencję wzrostową. W skali makro przyczynia się on do wzrostu bądź utrzymania na tym samym poziomie PKB. Wprawdzie w 2020 roku – bardzo trudnym okresie pandemii, ograniczeń społeczno-rynkowych i globalnej zapaści – PKB wykazał 3,2% spadek, jednakże wartość ta była niższa np. w Niemczech i na tyle niska, że można mówić o zachowaniu wszystkich parametrów kształtujących właściwości rynku. Daną potwierdzającą utrzymanie kondycji ekonomicznej państwa na dobrym poziomie był i jest wciąż bardzo niski stopień bezrobocia oscylującego wokół 6–6,5%. Powyższe wskaźniki zawdzięczamy temu, że Polacy wybrali aktywną rolę państwa w gospodarce, która oznacza konkretne projekty i działania modyfikujące „wolny rynek”.

Państwo w wyniku tak sterowanego podejścia ma zawsze możliwość naprawy dysfunkcji procesów ekonomicznych i zachowania spójności wszystkich gospodarczych relacji. Od tego, czy potrzeby konsumpcyjne i socjalne społeczeństwa będą zachowane w skali makro, mikro, czy też powstaną tu wartości ujemne, zależy właśnie ta spójność. Gdy konsumpcja, produkcja i tak zwany „socjał” osiągną wartości krytyczne, państwo wchodzi w fazę regresu gospodarczego, prowadzącego do społecznych kryzysów. Z uwagi na powyższe konieczna stała się korekta w kształtowaniu ekonomicznych relacji. Jest to zarówno wymóg, jak i naturalny rozwój wszystkich

30. Ibidem, Art.15zzb.

31. Opracowania własne na podstawie danych statystycznych jednostki PT KRUS w Płońsku.

funkcji teoretycznego sterowania rynkiem. Ta korekta jest zawsze wdrażana konkretnym działaniem.

Dobrym przykładem na społeczny akcent w interwencjonizmie ustawowym było m.in. wprowadzenie 1 października 2015 roku³² zmian w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników zapewniających tym rolnikom, którzy ze względów losowych zmuszeni byli podjąć opiekę nad niepełnosprawnym członkiem rodziny, obok świadczenia opiekuńczego, również możliwości kontynuacji ubezpieczenia w KRUS ze składką opłacaną przez organ samorządowy. Takie osoby na poziomie czysto „wolnorynkowym” nie poradziłyby sobie z sytuacją, w której się znalazły ani od strony materialnej, ani od strony fizycznych procesów w czynnościach pracy.

Takie, nacechowane odgórną korektą podejście, prezentuje zresztą Komisja Europejska, wprowadzając do obowiązujących na lata 2021–2027 założeń Rozwoju Obszarów Wiejskich, dyspozycję wsparcia rynków rolnych, co „(...) powinno następować poprzez włączenie dotychczasowych programów wspomagających do planu strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej. Państwa członkowskie będą miały możliwość zaprojektowania programów operacyjnych inaczej zwanych interwencjami sektorowymi także dla innych sektorów. Mogą to być wszystkie sektory rolnictwa od zboża i mięsa po nasiona, rośliny żywe, owoce miękkie, a także drzewa”³³. Najsilniejszym elementem tego programu operacyjnego jest zapewnienie wszystkim prowadzącym działalność rolniczą tzw. dopłaty bezpośredniej, płatnej do ha oraz dodatkowo przyznanie – jako dopłaty uzupełniającej – dopłaty z tytułu niekorzystnych warunków gospodarowania, czyli z ograniczeniami naturalnymi (ONW), również do ha³⁴. Jednostkowe stawki tych dopłat kształtują się za 2021 rok na poziomie 487,62 zł/ha – dopłata obszarowa wypłacana razem z dopłatą dodatkową w wysokości 184,54 zł/ha. Dopłaty ONW w strefie pierwszej nizinnej wyniosły 179 zł/ha; w strefie II – 264 zł/ha, natomiast w strefie wyżynnej i górskiej kształtowały się w przedziale 450–750 zł/ha³⁵.

Należy również zauważyć, że ulegały one w ostatnich latach istotnym zwiększeniom. Nasi rolnicy otrzymują dopłaty bezpośrednie na poziomie wyższym niż 90% średniej unijnej. Jak widzimy w rozpoczynającej się nowej perspektywie finansowej Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021–2027, co zostało przedstawione w załączonych poniżej zestawieniach i diagramach, kwoty interwencji państwowej

32. Art. 1–4 Ustawy z 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz. U. 2015 poz.1506.

33. Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, *Ekoschematy – nowe propozycje w płatnościach bezpośrednich na lata 2021–2027*, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Ekoschematy-nowe-propozycje-w-platnosciah-bezposrednich-na-lata-2021-2027/idn:1541>, dostęp 6.04.2022.

34. MRiRW, *Płatności ONW*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/platnosci-onw1>, dostęp 7.04.2022.

35. Ibidem.

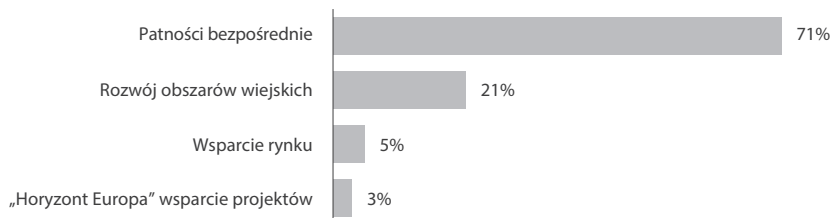
w rynek – w tym wypadku przeznaczone na płatności bezpośrednie oraz Program Rozwoju Gospodarstw Wiejskich (PROW) – wynoszą łącznie dla naszego kraju ponad 30 mld euro. Podobnie zresztą wyglądała ta zewnętrzna, finansowa ingerencja w rynek w latach 2007–2013 i 2014–2020.

Tabela 5. Środki na rolnictwo dla Polski z budżetu UE (mld euro, ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2007–2013	2014–2020	2021–2027
Płatność bezpośrednia	15, 222	21,148	21,239
PROW	13,399	10,941	9,225
Razem	28,621	32,089	30,464

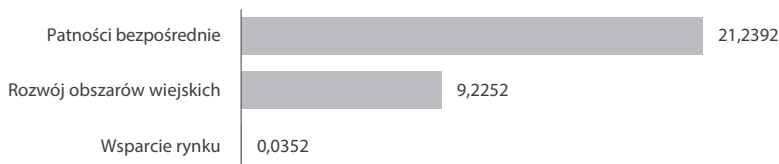
Źródło: Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, Ekoschematy – nowe propozycje w płatnościach bezpośrednich na lata 2021–2027, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Ekoschematy-nowe-propozycje-w-platnosciami-bezposrednich-na-lata-2021-2027/idn:1541>, dostęp 6.04.2022.

Wykres 2. Alokacja środków UE w latach 2021–2027

Źródło: Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, Ekoschematy – nowe propozycje w płatnościach bezpośrednich na lata 2021–2027, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Ekoschematy-nowe-propozycje-w-platnosciami-bezposrednich-na-lata-2021-2027/idn:1541>, dostęp 6.04.2022.

Wykres 3. Alokacja środków UE w Polsce w latach 2021–2027 (mld euro, ceny bieżące)

Źródło: Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, Ekoschematy – nowe propozycje w płatnościach bezpośrednich na lata 2021–2027, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Ekoschematy-nowe-propozycje-w-platnosciami-bezposrednich-na-lata-2021-2027/idn:1541>, dostęp 6.04.2022.

Angażowanie się państwa wraz z odpowiednim kształtowaniem podatku VAT, w obszarze produkcji rolnej to 5–8%, z możliwością odliczania go od 23% VAT-u (obecnie ze względu na pandemię obniżonego do 7%) występującego po stronie środków produkcji, np. paliw, a także rozwiązania wprowadzonego przez KRUS od 1 stycznia 2022 roku³⁶, polegającego na utworzeniu VAT-owskich kont dla korzystających z takiej formy opodatkowania, w celu umożliwienia odliczenia składek opłacanych na ubezpieczenie społeczne rolników w KRUS, jako dodatkowej formy ulgi i wsparcia finansowego. Zabieg ten ma przyczynić się do utworzenia liczniejszej grupy rolników – przedsiębiorców. Każde z wymienionych, interwencyjnych działań w tym obszarze było przed wprowadzeniem gruntownie analizowane w polu sił i reakcji „wolnego rynku” i oparte na odpowiednich aktach i wskazaniach prognostycznych. Jest też weryfikowane, w toku jego działania w szerszym kontekście.

Na taką modyfikację własnych teorii poszedłby zapewne dzisiaj nawet sam Milton Friedman w swoich apoteozach wolnego rynku, zwłaszcza, że prekursor tej myśli i jego osobisty nauczyciel, Friedrich von Hayek³⁷, austriacki ekonomista twierdził również, że „(...) rynki zawsze są przez kogoś kontrolowane”. Odnosząc się do tego z dzisiejszej perspektywy i obserwując ekonomiczny rozwój tychże rynków w poszczególnych branżach i kategoriach produkcyjnych, możemy założyć, że Milton Friedman nie miałby dzisiaj nic przeciwko temu, żeby tym „kims” było państwo. Bo któż może negować programowe założenia wsparcia produkcji rolnej, wsparcia dokonywanego przede wszystkim w celu utrzymania odpowiedniego poziomu cen artykułów produkcji rolnej do siły nabywczej konsumentów.

Nie ma takiego obszaru produkcji rolnej, w której ten wpływ nie pracowałby również jako czynnik wzrostu. Mówi o tym już sama wysokość kwot płatności specyficznych dodawanych do płatności obszarowych, np.: płatność do roślin strączkowych na tak zwane ziarno – 685,70 zł/ha, płatność do ziemniaków skrobiowych – 1 210,32 zł/ha, płatność do buraków cukrowych – 1 547,13 zł/ha, płatność do truskawek – 1 313,93 zł/ha, płatność do lnu – 558,70 zł/ha, płatność do chmielu – 2 087,75 zł/ha³⁸. Sprawa leży więc we właściwym, korzystnym dla producenta, a co za tym idzie również dla rynku, kształtowaniu wzajemnych relacji i branżowej „rzeczywistości” produkcyjnej. Taki jest właśnie sens: (1) przekazania np. w szerokoprofilowy proces produkcji kwot dopłat do paliwa rolniczego obecnie w wysokości

36. KRUS, *Od 1 stycznia 2022 r. zmieniły się zasady regulowania składek KRUS przez rolników będących płatnikami podatku VAT*, <https://www.krus.gov.pl/arttykul/rolniku-jezeli-jestes-platnikiem-podatku-od-towarow-i-uslug-vat-to-od-dnia-1-stycznia-2022-r-zmienia/>, dostęp 7.04.2022.

37. M. Seymour-Smith, *100 najważniejszych książek świata*, Warszawa, Wydawnictwo Media, 2001, s. 470.

38. MRiRW, *Wysokość płatności bezpośrednich stosowanych w 2021 r.*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wysokosc-platnosci-bezposrednich-stosowanych-w-2021-r>, dostęp 11.04.2022.

110 zł na ha użytków rolnych oraz 40 zł do szt./jed. bydła, liczonego w tzw. dużych jednostkach przeliczeniowych³⁹; (2) umożliwienia osobom prowadzącym działalność rolniczą uzyskania dodatkowych przychodów z tytułu umowy zlecenia pod warunkiem nieprzekroczenia przychodów w rozliczeniu miesięcznym w wysokości płacy minimalnej⁴⁰ – obecnie 3 010,00 zł, przy czym należy dodać, że kwota ta była systematycznie podwyższana od poziomu 50% minimalnej⁴¹ krajowej obowiązującej do 30 grudnia 2016 roku. Gdyby więc postrzegać wszystkie te procesy tak jak Friedrich von Hayek, który całokształt zjawisk występujących we współczesnej ekonomice chciał traktować jako proces odkryć, do których dochodzi w przestrzeni „wolnego rynku”, a ekonomiczny postęp widział jako dokonujący się zawsze na drodze prób i błędów, to zgadzając się w ogólnym zarysie z charakterystyką przedstawioną przez naukowca, należałoby jednak z dzisiejszej perspektywy zauważyć, że chodzi po prostu o to, żeby tych błędów było jak najmniej. Zmieniają się tylko środki i metody niwelowania tychże błędów – powstałych w wolnej „przestrzeni transakcyjnej”, które mają na celu chronić ją jako całość.

Doskonałym przykładem na to są działania osłonowe wobec coraz częściej występujących zjawisk klimatycznych i klęsk żywiołowych. Na tym polu „rządowo-unijny koordynator” wykazał się i wciąż wykazuje wyjątkowo skutecznym i hojnym wsparciem. Tylko w latach 2018–2019 na pomoc za straty spowodowane klęską suszy i powodzi przeznaczono około 2,4 mld zł, a stawki rekompensaty udzielanej, zgodnie z przepisami UE o pomocy publicznej wynosiły od 500 zł do 1 000 zł/1 ha, w zależności od wielkości powierzchni, na której one wystąpiły, jak i w zależności od procentowych szacunków strat określonych w protokołach sporządzanych przez komisje gminne. Kwoty te były dystrybuowane do rolników w procedurach ARiMR⁴². Poniżej przedstawiono wysokość środków pomocy publicznej skierowanej do sektora rolnego, udzielanej w różnej formie i przez różne podmioty w latach 2016–2018 przy jednoczesnym wykazaniu tendencji wzrostowej w powyższym działaniu.

39. MRiRW, *Zwrot podatku akcyzowego*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zwrot-podatku-akcyzowego>, dostęp 12.04.2022.

40. Art.1 Ustawy z 21 października 2016 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 2016 poz. 2043.

41. Art.2 Ustawy z 23 października 2014 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2014 poz.1831 ze zm.

42. MRiRW, *Pomoc suszowa na hektar*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/pomoc-suszowa-na-hektar>, dostęp 12.04.2022.

Tabela 6. Pomoc publiczna udzielona w sektorze rolnym w latach 2016–2018

	Rok			
Wielkość udzielonej pomocy publicznej	2016 (w mln zł)	2017 (w mln zł)	2018 (w mln zł)	Zmiana w % (2018/2017)
Sektor rolnictwa				
budżet	12,936	10,932	21,509	196,75
zobowiązania	815,557	962,497	1 146,240	118,72
wydatki	1 228,191	1 298,192	2 031,938	156,52
Sektor rybołówstwa				
budżet				–
zobowiązania	1,605	0,000	0	0
wydatki				–
Pomoc horyzontalna				
rolnictwo i rybołówstwo				
zobowiązania		5,659	5,125	90,56

Źródło: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sprawozdanie o pomocy publicznej udzielonej w sektorze rolnictwa lub rybołówstwa w Rzeczypospolitej Polskiej w 2018 r., <https://www.gov.pl/attachment/3f417748-2020-4b0b-a3d3-7c5f11863661>, dostęp 12.04.2022.

KRUS również był tu czynny w aspekcie pomocowym, udzielając poszkodowanym przez niesprzyjającą aurę rolnikom zarówno pomocy publicznej, jak i pomocy de minimis poprzez umarzenie należnych składek wraz z odsetkami za kwartały, w których występowały zjawiska niesprzyjające uprawom.

Tabela 7. Pomoc de minimis w rolnictwie⁴³ udzielana w 2018 roku

Nazwa podmiotu udzielającego pomocy	Kwota w euro
Jednostki samorządu terytorialnego (wójt, burmistrz, prezydent miasta)	8 991 702,19
Marszałkowie województw	1 541,05
Wojewodowie	13 230,21
Starostwa, w tym urzędy pracy	521 648,84
Urzędy skarbowe	10 540 689,22

Ciąg dalszy tabeli na następnej stronie.

43. Pomoc de minimis w rolnictwie, o której mowa w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1408/2013 z 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis w sektorze rolnym, Dz. Urz. UE L 352 z 24.12.2013 ze zm., s. 9.

Tabela 7. Pomoc de minimis w rolnictwie udzielana w 2018 roku (cd.)

Nazwa podmiotu udzielającego pomocy	Kwota w euro
Inspektoraty weterynaryjne	8 099,60
Wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	409 161,39
Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	57 108 425,19
Dyrektor Generalny Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa	479 386,90
Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	385 139,26
Prezes Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	935 819,05
Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych	20 325,79
Regionalni Dyrektorzy Ochrony Środowiska	14 202,17
Pozostałe: OHP, stowarzyszenia gmin	75 117,17
Razem	79 504 488,03

Źródło: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sprawozdanie o pomocy publicznej udzielonej w sektorze rolnictwa lub rybołówstwa w Rzeczypospolitej Polskiej w 2018 r., <https://www.gov.pl/attachment/3f417748-2020-4b0b-a3d3-7c5f11863661>, dostęp 12.04.2022.

Powyżej przedstawiono poziom udzielanej pomocy de minimis przez poszczególne organy i instytucje państwowe w 2018 roku, skierowanej również do sektora rolnego.

Był to oczywiście przyczynek do generowania pozytywnej progresji w rozwoju obszarów wiejskich.

Podsumowanie

W toku niniejszej pracy, na wybranych i przedstawionych przykładach, w polemice z autorami ekonomicznych teorii, opracowujący niniejszą publikację udowodnili zasadność przyjętych założeń zarówno na gruncie ustawowych, jak i programowych rozwiązań. Cechą charakterystyczną dla wszystkich gospodarek światowych, w tym również naszej, jest fakt, że każdy członek poszczególnych społeczeństw jest jednocześnie wytwórcą, jak również konsumentem.

W swym interwencjonizmie państwo ma więc za zadanie protegować producenta i promować konsumenta. Należy stwierdzić, na podstawie przedstawionych danych i ścieżki analizy autorów, że wdrożone z poziomu państwowego w resorcie rolnictwa rozwiązania zostały zaimplementowane w polskiej „wolnorynkowej przestrzeni transakcyjnej” z jak największym skutkiem praktycznym. Jeśli więc „wolny rynek” wg M. Friedmana rozumiemy jako jedną z emanacji ustroju liberalnej

demokracji, to obecna praktyka zarządcza w polskiej branży rolnej potwierdza, że rzeczywiście „demokracja to szukanie najlepszych rozwiązań pod warunkiem wszakże, że się ich szuka”⁴⁴.

Wielorakość programów i działań unijno-rządowych, przeplatających się ze wszystkimi, istotnymi ścieżkami właściwymi dla „wolnego rynku”, jest podstawą dzisiejszej polskiej i europejskiej gospodarczej „prosperity”. Ta symbioza prognozuje pozytywną progresję ekonomiczno-społeczną. Można powiedzieć, że jest ona trzecim etapem teoretycznych podstaw rozwoju współczesnych organizmów gospodarczych.

Po etapie monetaryzmu i „niewidzialnej ręki rynku” wg M. Friedmana i A. Smitha, kształtowania podatków i siły nabywczej wg J. Keynesa, jesteśmy obecnie w fazie elastycznego, programowego korygowania mankamentów będących udziałem wcześniejszych etapów. Ta modyfikacja – „przestrzeni transakcyjnej”, jak udowodnił autorzy niniejszej publikacji, przebiega z sukcesem, a więc prognozy na przyszłość są pozytywne i wskazują na celowość utrzymania takiego właśnie kursu w polityce ekonomicznej wszystkich krajów UE.

Bibliografia

- ARiMR, *Informacje*, <https://www.gov.pl/web/arimr/informacje-20>, dostęp 31.03.2022.
- ARiMR, *Inwestycje odtwarzające potencjał produkcji rolnej*, <https://www.gov.pl/web/arimr/inwestycje-odtworzajace-potencjal-produkcji-rolnej>, dostęp 31.03.2022.
- ARiMR, *Powierzchnie upraw w gminach*, <https://rejestrupraw.arimr.gov.pl/>, dostęp 6.04.2022.
- ARiMR, *Premie dla młodych rolników*, <https://www.gov.pl/web/arimr/premie-dla-mlodych-rolnikow3>, dostęp 28.03.2022.
- ARiMR, *Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej*, <https://www.gov.pl/web/arimr/premie-na-rozpoczecie-dzialalnosci-pozarolniczej>; dostęp 31.03.2022.
- Friedman M., *A theory of the consumption function*, Martino Publishing 2015.
- GUS, *Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2020/powszechny-spis-rolny-2020-raport-z-wynikow,4,1.html>, dostęp 28.03.2022.
- GUS, *Wynikowy szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodnich w 2021 r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5509/5/20/1/wynikowy_szacunek_glownych_ziemioplodow_rolnych_i_ogrodnich_w_2021_r.pdf, dostęp 30.03.2022.

44. Obserwator finansowy.pl, *Friedman: siła wolnego rynku, który wróci*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/friedman-sila-wolnego-rynku-ktory-wroci/>, dostęp 25.03.2022.

- KOWR**, *Polska czołowym producentem truskawek w UE*, <https://www.kowr.gov.pl/uploads/pliki/aktualnosc/Polska%20czołowym%20producentem%20truskawek%20w%20UE.pdf>, dostęp 30.03.2022.
- Komunikat Komisji** – Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 (2020/C 91 I/01), Dz. Urz. UE C 91I z 20.03.2020. Program pomocowy SA.56922 (2020/N).
- KRUS**, *KRUS w liczbach 2018–2020*, www.krus.gov.pl/fileadmin/moje_dokumenty/obrazki/Dokumenty/wydarzenia_2021/Broszura_statystyczna_2020_PLcz.pdf, dostęp 31.03.2022.
- KRUS**, *Kwartalna informacja statystyczna za II kwartał 2018 r.*, https://www.krus.gov.pl/fileadmin/moje_dokumenty/dokumenty/statystyki-BE/KIS/2018/KWARTALNA_INFORMACJA_STATYSTYCZNA_II_kw_2018.pdf, dostęp 31.03.2022.
- KRUS**, *Od 1 stycznia 2022 r. zmieniły się zasady regulowania składek KRUS przez rolników będących płatnikami podatku VAT*, <https://www.krus.gov.pl/arttykul/rolniku-jezeli-jestes-platnikiem-podatku-od-towarow-i-uslug-vat-to-od-dnia-1-stycznia-2022-r-zmienia/>, dostęp 7.04.2022.
- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi**, *Sprawozdanie o pomocy publicznej udzielonej w sektorze rolnictwa lub rybołówstwa w Rzeczypospolitej Polskiej w 2018 r.*, <https://www.gov.pl/attachment/3f417748-2020-4b0b-a3d3-7c5f11863661>, dostęp 12.04.2022.
- MRiRW**, *Modernizacja gospodarstw rolnych*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/modernizacja-gospodarstw-rolnych>, dostęp 31.03.2022.
- MRiRW**, *Płatności ONW*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/platnosci-onw1>, dostęp 7.04.2022.
- MRiRW**, *Pomoc suszowa na hektar*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/pomoc-suszowa-na-hektar>, dostęp 12.04.2022.
- MRiRW**, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 (PROW 2014–2020)*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/-program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2014-2020-prow-2014-2020>, dostęp 30.03.2022.
- MRiRW**, *Rozwój usług rolniczych – rozwój przedsiębiorczości*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rozwoj-uslug-rolniczych-rozwoj-przedsiębiorczosci>, dostęp 30.03.2022.
- MRiRW**, *Sprawozdania roczne z realizacji PROW 2014–2020*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/sprawozdania-roczne-z-realizacji-prow-2014-2020>, dostęp 28.03.2022.
- MRiRW**, *Wysokość płatności bezpośrednich stosowanych w 2021 r.*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wysokosc-platnosci-bezpośrednich-stosowanych-w-2021-r>, dostęp 11.04.2022.
- MRiRW**, *Zwrot podatku akcyzowego*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zwrot-podatku-akcyzowego>, dostęp 12.04.2022.
- Obserwator finansowy.pl**, *Friedman: siła wolnego rynku, który wróci*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/friedman-sila-wolnego-rynku-ktory-wroci/>, dostęp 25.03.2022.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020**, Dz. U. 2019 poz. 431, Dz. U. 2020 poz. 1530 oraz Dz. U. 2021 poz. 1479.
- PT KRUS w Płońsku**, *Dane statystyczne jednostki*.
- Rothbard M.**, *Ekonomia wolnego rynku, Wykład akademicki*, t. 1, Fijorr Publishing 2007.

- Rozporządzenie** Komisji (UE) nr 1408/2013 z 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis w sektorze rolnym, Dz. Urz. UE L 352 z 24.12.2013 ze zm.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 24 sierpnia 2020 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19” w ramach działania „Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw szczególnie dotkniętych kryzysem związanym z COVID-19” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, Dz. U. 2020 poz. 1467.
- Rozporządzenie** Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 marca 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. 2020 poz. 486.
- Seymour-Smith. M.**, *100 najważniejszych książek świata*, Warszawa, Wydawnictwo Media, 2001.
- Smith A.**, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Warszawa 2012.
- Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego** w Modliszewicach, *Ekoschematy – nowe propozycje w płatnościach bezpośrednich na lata 2021–2027*, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Ekoschematy-nowe-propozycje-w-platnosciach-bezposrednich-na-lata-2021-2027/idn:1541>, dostęp 31.03.2022. i 6.04.2022.
- Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego** w Modliszewicach, *Inwestycje zapobiegające zniszczeniu potencjału produkcji rolnej – wystartował nabór*, <https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/-Inwestycje-zapobiegajace-zniszczeniu-potencjalu-produkcji-rolnej-wystartowal-nabor/idn:2117>, dostęp 31.03.2022.
- Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego** w Modliszewicach, *Restrukturyzacja małych gospodarstw – nabór 2021 – premia 60 tys. zł (wideo)*, <https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/WIDEO-Restrukturyzacja-malych-gospodarstw-nabor-2021-premia-60-tys.-zl/idn:1884>, dostęp 31.03.2022.
- Ustawa** o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym, Dz. U. 1996 nr 124 poz. 585 i nr 155 poz. 771.
- Ustawa** z 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. 2004 nr 91 poz. 873.
- Ustawa** z 23 października 2014 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2014 poz. 1831 ze zm.
- Ustawa** z 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015 poz. 1217.
- Ustawa** z 21 października 2016 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 2016 poz. 2043.
- Ustawa** z 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz. U. 2015 poz. 1506.
- Ustawa** z 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2018 poz. 858.

Zmiany w polityce prospołecznej i ekonomicznej w obszarze ubezpieczenia społecznego rolników

Ustawa z 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, Dz. U. 2019 poz. 1622.

Ustawa z 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, Dz. U. 2020 poz. 374 ze zm.

Ustawa z 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020 poz. 568.

Wikipedia, *Gospodarka Stanów Zjednoczonych*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Gospodarka_Stan%C3%B3w_Zjednoczonych, dostęp 25.03.2022.

otrzymano: 25.07.2022
zaakceptowano: 18.11.2022

*Ten artykuł jest objęty licencją Creative Commons Attribution 4.0
Licencja międzynarodowa (CC BY 4.0)*

